

ב"ה

בית מדרש ישיבה AI

עולה ועול

בעקבות הערה 38
בלקוטי שיחות חלק לד
מן השאלה אל המקור במדרש

מסדרת בית מדרש ישיבה AI · חוברת לקורא · מהדורה 1

15 בספטמבר 2026

איור השער אלגורי ואינו תיעוד היסטורי.

מהערה קצרה אל מקור במדרש

שתי מילים דומות מאוד: **עוֹלָה ועל**. הראשונה היא שמו של קרבן; השנייה מתארת קבלת מרות ושעבוד. בשיחה על פרשת האזינו הרבי קושר בין תוכנו, ובהערה קטנה מבקש לחפש בספרים אם יש שייכות גם בין שמותיהן. החוברת הזאת הולכת בעקבות הבקשה: מן השיחה אל החיפוש, וממנו אל מקור מפורש בתנחומא.

עיקר הממצא: בתנחומא הנדפס, פרשת קרח, מובא הפסוק על קרבן העולה ונדרש על עול התורה והתשובה. יש אפוא מקור לקשר בדרך דרוש. עדיין אין בכך הוכחה ששתי המילים נגזרו מאותו שורש דקדוקי. הספורנו וצרור המור מוסיפים לקשר הזה הסבר ורמז.

חוברת זו מצטרפת לסדרת **בית מדרש ישיבה AI**. הפעם זהו בירור ממוקד שנעשה בעזרת צ'טג'יפט ובהכוונת השואל, במסגרת בית המדרש הפועל בפיקוח רבני ואנושי. כלי הבינה מסייע באיתור ובהשוואה; הראיה היא בלשון הספרים עצמם.

מפת הקריאה

השיחה וההערה • דרך החיפוש • המקור שנמצא • מקורות משלימים • מה לא שימש ראיה • מה אפשר לומר כעת • מקורות לעיון

השיחה וההערה

בספר **לקוטי שיחות**, המרכז משיחות הרבי מליובאוויטש, חלק לד, שיחת האזינו, סוף סעיף ה, מתבארות שלוש לשונות: קבלת תורתו של הקב"ה, קבלת מלכותו וקבלת עולו. התורה מורה לאדם כיצד לנהוג; קבלת המלכות כוללת ציות גם כשאין מבינים את טעם הציווי; קבלת העול מבטאת השתעבדות מתמדת של האדם עצמו.¹

הרבי מקשר את שלושת העניינים לאבות: יעקב מודגש בלימוד התורה, אברהם בפרסום מלכות ה', ויצחק במסירות המתמדת. בעקבות העקדה נעשה יצחק עולה תמימה. קרבן עולה ניתן כולו לה'; בלי חלק הנאכל לבעלים או לכוהנים; בשיחה, קדושה זו מבטאת את היות יצחק מסור לה' בכל מציאותו. בפתיחת עמ' 210 נאמר על יצחק:

”כי כל מציאותו היתה חדורה בקדושת עולה”.

1. לקוטי שיחות, חלק לד, האזינו, עמ' 209, סעיף ה.

ועל כך באה הערה 38, המובאת כאן בשלמותה:

”צריך חיפוש בספרים היש שייכות בין השמות (קרבן) עולה ועול.”²

הדיוק בניסוח חשוב. הרבי שואל על שייכות בין השמות. שייכות יכולה להתבטא גם בדרשה או ברמז, ואינה חייבת להיות קביעה על שורש המילה. לכן חיפשנו גם במפרשי התורה ובמדרשים, לצד ספרי הלשון.

איך חיפשנו ומה היה צריך להוכיח

החיפוש התחיל בזיהוי ההערה ובהקשרה. אחר כך נבדקו הצירופים עולה ועול, כתיב מלא וחסר, וביטויים כגון לשון עול וקבלת עול. נבדקו ספריית חב”ד, טקסטים בספריא ומקורות הזמינים ברשת, לרבות קובצי הערות. בספריא נבדקה גם סמיכות המילים, כדי למצוא קשר שאינו מנוסח במשפט הצפוי מראש.

כאן התברר מדוע חיפוש מילולי לבדו אינו מספיק. הכתיב עול עשוי לציין שעבוד, אך גם עול, תינוק; והכתיב עולה עשוי להשתייך להקשרים אחרים. גם הופעת שתי המילים באותו עמוד אינה מוכיחה שהמחבר קושר ביניהן. כדי לבחון כל תוצאה שאלנו: האם מדובר בקרבן? האם העול הוא קבלת מרות? והאם המחבר עצמו מחבר ביניהם? מן החיפוש עלו הספורנו וצורר המור. ממצא נוסף, בפירוש מהרז”ו על המדרש, הוביל אל המקור המרכזי בתנחומא.

המקור שנמצא בתנחומא

במדרש תנחומא הנדפס, פרשת קרח, סימן יב, בתוך דרשות על אותיות ולשונות הכתוב, נאמר:

”זאת תורת העולה היא העלה ... עולה של תורה ועולה של תשובה.”³

הפתיחה לקוחה מפסוק העוסק בקרבן עולה. המדרש עובר ממנה אל עול התורה והתשובה. בנוסח המנוקד של תורת אמת שבספריא מופיע עֲלָה: העול שלה. זהו המובן שאנו מחפשים, עול במובן של קבלת מרות.⁴

2. שם, עמ' 210 והערה 38. הציטוט מגוף השיחה הוא קטע נבחר; הקישור מוביל לעמוד השלם.

3. תנחומא הנדפס, קרח יב, באתר דעת. שלוש הנקודות מחליפות את מראה המקום לפסוק, ויקרא ו, ב.

4. תנחומא, קרח יב, א, נוסח תורת אמת בספריא. הנוסח הושווה לתעתיק שבאתר דעת.

כדי למצוא את הקטע בספר מודפס: הוא בא אחרי הדרשה על דוד ומאה הברכות, ולפני הדברים על דוד ואהרן שנמשחו בשמן. הדמיון הלשוני משמש כאן יסוד לדרשה; המדרש אינו עוסק בניתוח הדקדוקי של שם הקרבן.

כיצד פירוש מהרזו מאיר את הממצא

במדבר רבה, מדרש על ספר במדבר, יש קטע מקביל, ובו נוסח קשה: עֲלֶה של תורה ושל קצרה. רבי זאב וולף איינהורן, בעל פירוש מהרז"ו, מסביר את הקטע על יסוד קבלת עול תורה ומצוות. הוא מציין את הקושי במילה קצרה ומביא את גרסת התנחומא, שבה מופיעים הפסוק על העולה ועול התורה והתשובה.⁵

כך נמצאה גם עדות לנוסח התנחומא בתוך פירוש ותיק. חשוב לשמור על ההבדל: הפסוק על הקרבן אינו מופיע באותו מקום בנוסח במדבר רבה שנבדק; מהרז"ו מביאו בהשוואתו לתנחומא.

הערת נוסח קצרה: באתר דעת מובאת לפני סימן יב הערת דפוס שלפיה החומר שמכאן ועד סוף הפרשה חסר בכתב יד של ילמדנו שעליו העיד מדפיס מנטובה, אך נמצא בדפוסים. לפיכך ציינו במדויק "תנחומא הנדפס". הבדיקה אינה קובעת מתי נתחברה הדרשה.

שני מקורות המשלימים את התמונה

הספורנו וקבלת מלכות ה

על קרבנות יתרו, בשמות יח, יב, מפרש רבי עובדיה ספורנו:

"עֲלֶה וְזָבַחִים לֵאלֹהִים. לְאוֹת קִבְּלָת עַל מַלְכוּתוֹ."⁶

כלומר, ההקרבה מבטאת שיתרו מקבל עליו את מלכות ה'. זהו קשר רעיוני מפורש בין הקרבנות לקבלת עול. עם זאת, הפירוש מוסב על עולה וזבחים יחד; הוא אינו מסביר מדוע דווקא העולה נקראת בשם זה.

צרור המור וראשי התיבות

רבי אברהם סבע, בעל צרור המור, מביא על אותו פסוק:

"ורבותינו אמרו עולה וזבחים לאלהים ראשי תיבות עול. להורות שקבל עליו עול תורה ועול מצות ועול מלכות שמים."⁷

⁵. פירוש מהרז"ו לבמדבר רבה יח, כא, ד"ה עולה של תורה ועולה של קצרה; פסקה כג בספריא. השוו מתנות כהונה שם, פסקאות לג-לד.

⁶. ספורנו על שמות יח, יב, א.

⁷. צרור המור, יתרו, על שמות יח, יב. בספריא הקטע כלול בפירוש הארוך לשמות יח, ב, א, לקראת סופו.

האותיות הראשונות של שלוש המילים יוצרות עו"ל. זהו רמז יפה ומפורש לקבלת עול, אך הוא נבנה מן הצירוף כולו. המחבר מביאו בשם רבותינו; לא זוהה בבדיקה המקור הקודם המסוים שאליו התכוון.

מה נבדק ולא שימש ראייה

ספרי השורשים. ב"מחברת מנחם", מילון עברי קדום של מנחם בן סרוק, עולה ועול נמצאים בערך על, אבל במחלקות שונות. זהו כיוון מעניין, אך עצם הקיבוץ באותו ערך אינו מוכיח מוצא אחד. ב"ספר השרשים" של רבי דוד קמחי, הרד"ק, הקרבן מופיע בערך עלה ונקשר לעלייה על המזבח, ואילו עול הבהמה בערך עלל. לפיכך לא נמצאה כאן הוכחה דקדוקית למוצא המשותף המבוקש.⁸

לשון דומה במשמעות אחרת. בפירוש רבי דוד צבי הופמן לויקרא א, ג, נזכרת הצעה הקשורה לשורש הכתוב עול, אך בהקשר של שרפה וליבון ובהשוואה לערבית. אין זו משמעות של שעבוד. גם הדיון שם בדברי "הכתב והקבלה" נוגע לעוולה, ולא לקבלת עול.⁹

עול במשמעות תינוק. בדרשה על "התשכח אשה עולה" עולה גם עניין הקרבנות, אך עול הוא תינוק. אין להחליף בין משמעות זו לבין על של קבלת מרות.¹⁰

הקמת עולה של תשובה וסמיכות בזוהר. הביטוי התלמודי על דוד שהקים עולה של תשובה אינו מזכיר כשלעצמו את קרבן העולה. ובזוהר, פרשת בהר, סמוכים דיונים בעולה ובעול מלכות שמים; סמיכות לבדה אינה קביעה על גזירת המילה. היתרון בממצא בתנחומא הוא שהפסוק על הקרבן מופיע במפורש בתוך הדרשה.¹¹

הצעה מפורשת בת זמננו. הרב יהושע ויצמן מציע במאמר על המכילתא שעולה היא לשון עול. זו תוספת רלוונטית, אך הדברים הם פירושו שלו, אחרי ציטוט המכילתא, ואינם לשון המכילתא עצמה. התאריך המוצג באתר לבדו אינו מוכיח מתי נתחדש הרעיון או מה יחסו לשיחת הרבי.¹²

8. מחברת מנחם, ערך על, מחלקות א וז; רד"ק, ספר השרשים, עלה ועלל.

9. רד"צ הופמן על ויקרא א, ג, בדיון על שם הקרבן.

10. ביאור הרב יהושע הרטמן לבאר הגולה, באר ג, ב, הערה מו במספור ספריא.

11. עבודה זרה ה ע"א; זוהר, פרשת בהר, בתעתיק ויקיטקסט.

12. הרב יהושע ויצמן, מכילתא בא, לימוד מקל וחומר, באתר ישיבת מעלות.

החיפוש העלה מקור מדרשי ממש לשייכות בין עולה לעול: תנחומא הנדפס, קרח יב. אפשר לציין לצד הערה 38, ולהוסיף את פירוש מהרז"ו; לקשר הרעיוני ולרמז האותיות מצטרפים הספורנו וצרור המור. אין זו טענה שזה המקור שאליו התכוון הרבי, ולא נטען שנמצא הסבר דקדוקי מוסכם. נמצא מקום בספרים שבו לשון הקרבן נקשרת לעול התורה והתשובה. זהו ממצא שעונה לכיוון החיפוש שביקשה ההערה לפתוח. לא נבדקו כל ספרי ישראל, ולא נערך חיפוש מלא במאגרים סגורים. עוד אפשר לברר את תולדות נוסח התנחומא ואת המקור שהביא צרור המור בשם רבותינו. שאלות אלה נשארות פתוחות, לצד המקור שנמצא ונקרא.

שמונה מקורות מרכזיים לעיון

לקוטי שיחות חלק לד האזינו

עמ' 209–210, סוף סעיף ה והערה 38. מסביר את עבודת יצחק ומבקש לבדוק שייכות בין השמות.

תנחומא הנדפס קרח יב

המקור העיקרי: הפסוק על העולה נדרש על עול התורה והתשובה. השוו את הנוסח המנוקד.

פירוש מהרזו לבמדבר רבה

יח, כא, פסקה כג בספריא. מפרש את הקטע המקביל ומביא את גרסת התנחומא. השוו מתנות כהונה שם.

ספורנו על שמות יח יב

רואה בקרבנות יתרו ביטוי לקבלת עול מלכות ה'. הקשר רעיוני, ואינו פירוש לשוני מיוחד לשם עולה.

צרור המור פרשת יתרו

על שמות יח, יב; בספריא נכלל ביח, ב, א. מוצא עו"ל בראשי תיבות המילים המתארות את קרבנות יתרו.

מחברת מנחם ערך על

מחלקות א וז. שתי המשמעויות באותו ערך, במחלקות נפרדות; אין מכך לבדו הוכחה לשורש אחד.

ספר השרשים לרדק

הערכים עלה ועלל. שם הקרבן מוסבר מלשון עלייה; עול הבהמה מסווג בנפרד.

הרב יהושע ויצמן על מכילתא בא

הצעה בת זמננו המקשרת עולה לעול. יש לייחסה למחבר המאמר, ולא למכילתא המצוטטת בו.